

Eindrapportage visitatie wijkanaanpak Nijmegen

Hatert

Inleiding:

Op 27 september 2010 heeft de visitatiecommissie wijkanaanpak de wijk Hatert in Nijmegen bezocht. Voorzitter was de heer J. van der Lans.¹

Het doel van de visitatie is om te inspireren en adviseren over door de gemeente, corporaties en bewoners zelf aangedragen issues. Het advies wil bijdragen aan de kennis over effectieve en doelmatige oplossingen voor de wijkanaanpak en het stedelijke vernieuwingsbeleid. De commissie geeft feedback op de inzet van instrumenten en ingezette middelen in de wijk(en) en de vraag of deze in haar ogen maatschappelijk "rendement" opleveren. Verantwoording over en evalueren van het tot nu toe gevoerde beleid, of het "langs de meetlat leggen" van activiteiten van gemeenten, corporaties en bewoners, is niet aan de orde. De commissie zoekt bewust in de gesprekken naar problemen en weerstanden in de gekozen wijkanaanpak, maar tekent daar nadrukkelijk bij aan dat daar geen definitieve oordelen, positief noch negatief, aan verbonden kunnen of mogen worden. Daarvoor is het te vroeg. Het gaat in de wijkanaanpak per definitie om processen die tijd nodig hebben. Inspireren, leren en verbeteren zijn de kernbegrippen in de werkwijze van de commissie. Nadat alle gemeenten en relevante departementen zijn bezocht, zal de commissie in het voorjaar van 2011 de balans opmaken in haar eindrapportage, waarbij zal worden aangegeven of de wijkanaanpak op koers ligt.

Voor u ligt de eindrapportage voor Nijmegen met daarin de bevindingen van de commissie. Door kennisname van relevante stukken en door middel van gesprekken met bewoners, uitvoerende professionals van gemeente, drie corporaties en andere in de wijk actieve organisaties, de wethouder, een schooldirecteur en de corporatiedirecteuren en een wandeling door de wijk heeft de visitatiecommissie zich gedurende haar bezoek aan Hatert een beeld gevormd van de uitvoering, organisatie en voortgang van de wijkanaanpak. Het accent van de visitatiedag is gelegd op een viertal door corporaties, gemeente en bewoners gezamenlijk aangedragen thema's: arbeidsparticipatie, jongerenproblematiek, sturen op de samenstelling van de woningvoorraad, en organisatie van het sociale netwerk.

Algemeen

Nijmegen heeft een traditie waar het gaat om de nadruk die vanuit de politiek bij het wijk- en buurtgericht werken wordt gelegd; aanvankelijk alleen in de negentiende eeuwse schil en de vooroorlogse wijken, de afgelopen jaren ook steeds meer in de naoorlogse wijken.

¹ Overige commissieleden: de heren S. Houben, N. Rozema, A. Reijndorp, J. Verhoeven en B. van Eeten (dagcommissielid).

De commissie is onder de indruk van de betrokkenheid van bewoners en professionals, en de energie die dit oplevert in de wijk. Er zit vitaliteit in de aanpak samen met de bewoners.

Ook hebben gemeente en corporaties met het oog op de visitatiedag hun vragen dusdanig scherp geformuleerd, dat met de leden van de commissie een goede, verdiepende discussie kon worden gevoerd om in de toekomst weer stappen vooruit te kunnen maken. Daar spreekt kracht uit en het zegt veel over de intensiteit waarmee in Nijmegen het wijkgericht werken wordt vormgegeven. De stad is een lerende gemeente, en dat is een verdienste.

De kwaliteit van de woningen en de directe leefomgeving in Hatert zijn op orde, de sociaal-economische problematiek overheerst. De eerste resultaten van de wijkmonitor laten zien dat het ook op dit terrein de goede kant op gaat. Gemeenten en corporaties (h)erkennen de successen die behaald zijn en willen deze uitbreiden naar andere wijken.

Bevindingen:

- "Vogelaarwijk"

Tijdens de visitatiedag heeft de commissie vernomen dat de mededeling uit 2007 dat Hatert één van de 40 aandachtswijken in Nederland was niet op veel bijval vanuit Nijmegen kon rekenen. De commissie deelt deze aarzeling. De cijfers en statistieken wezen die kant op, maar het spoort niet met het beeld van de wijk als je er door heen loopt. Er zit - zeker vergeleken met andere aandachtswijken - meer positiviteit en "leven" in. Dit komt bijvoorbeeld naar voren in de verbindingen tussen de verschillende bevolkingsgroepen in Hatert. Er is veel connectiviteit tussen de bewoners, dat zich uit in initiatieven en projecten die samen worden ondernomen.

- "Label" Hatert en verduurzaming aanpak

Met de extra middelen, die in het kader van de wijkenaanpak zijn ingezet, zijn er in Hatert verbindingen tot stand gekomen tussen de gemeente, corporaties, politie, scholen en het welzijnswerk. Een goed voorbeeld vormen de achter de voordeur projecten. De nieuwe coalitie in Nijmegen is bezorgd of dergelijke projecten naar de toekomst toe kunnen worden doorgezet. Om deze trajecten te verankeren - als de extra middelen wegvallen - is het zaak dat alle genoemde partijen, gedeeld met bewoners, een gemeenschappelijke visie / filosofie zouden moeten delen wat ze samen met elkaar in Hatert willen bereiken. Hierop kunnen ze vervolgens ook worden aangesproken, wat de samenwerking minder "subsidiegedreven", en vrijblijvend maakt. Tijdens de visitatiedag kreeg de commissie het beeld dat de wijk nu vooral het label van een Vogelaarwijk heeft op basis waarvan het proces van verbetering is aangegaan; er bestaat veel "drang" om te helpen. Dit leidt enerzijds toe dat de vele sociale projecten veel subsidiegeld opslokken en mogelijk afhankelijkheid creëren, en anderzijds dat de wereld van de hulpverlening centraal komt te staan in het beeld van de wijk. Dat laatste is te weinig voor een aansprekende en gedeelde ambitie naar de toekomst toe.

Overigens heeft de commissie in Nijmegen al interessante initiatieven gezien, waarbij bewoners uiteindelijk zelf de verantwoordelijkheid voor een project nemen en die voor de verankering naar de toekomst toe kansen bieden. Door "seedmoney" of een startsubsidie te spenderen start een zichzelf in beweging houdend vliegwiel. Het tuintjesproject in Hatert is daar een goed voorbeeld van.

Bij het doorzetten van succesvolle projecten is het ook zaak te zorgen dat de financiering structureel wordt geregeld. Daarbij kan het helpen om op een andere manier naar de problemen te kijken. Bijvoorbeeld door problemen te duiden in termen van een business case, waarbij geldstromen, die door initiatieven van bijvoorbeeld bewoners worden bespaard, worden verlegd en elders in andere sectoren worden ingezet. Bij een scherpe business case-analyse komen de winsten die worden gemaakt in beeld. Met andere woorden: het is zaak rondom de interventies die je pleegt "economie" te maken, een kosten- en batenanalyse; tot

welke besparingen in welke sectoren leiden de interventies die bijvoorbeeld met de achter de voordeur aanpak in gang zijn gezet? De intentie van de wijkenaanpak is dat deze vragen niet langer uit de weg gegaan kunnen worden, zodat op termijn deze manier van rekenen ook bijdraagt aan de verduurzaming van de aanpak.

- *Arbeidsparticipatie/ arbeidsmarkt*

“Hatert Werkt” is een actiecentrum, dat werklozen in de wijk helpt en ondersteunt op weg naar een baan. Het centrum heeft een ruim aanbod beschikbaar voor haar klanten. Inmiddels is voor 110 niet-werkende werkzoekenden nieuw werk gevonden. Daarnaast heeft het centrum gezorgd voor een groot aantal toekenningen in het kader van het minimabeleid en schuldhulpverlening trajecten. De aanwezigheid in de wijk maakt dat het centrum voor velen laagdrempelig is.

In de opzet van Hatert Werkt gaat het om het koppelen van mensen aan bestaande vacatures (binnen en buiten de wijk). Het centrum functioneert in de ogen van de commissie voor wat betreft het bedienen van de individuele vraag, of voor individuele hulpverlening, in deze vorm met energie en effectief. Op alle probleemgebieden van de desbetreffende persoon kan in principe worden ingezoomd.

Tegelijkertijd suggereert de naam Hatert Werkt dat de activiteiten zich over een breder terrein uitspreiden. In de ogen van de commissie acteert het centrum wat betreft de arbeidsvraag vrij reactief; er is een vacature en daar worden mensen naar toe geleid. Er is geen structurele actie om werkgevers te organiseren, de doelgroep te analyseren en hoe deze te matchen op de arbeidsmarkt. De commissie raadt aan in dit verband niet alleen naar de individuele vraag te kijken, maar ook omgekeerd te denken, nl. na te gaan wat er aan werkgelegenheid is in Nijmegen (een stadsbrede aanpak) en dit naar de wijk toe te brengen. Hierbij gaat het om het opstellen van een arbeidsmarktanalyse van de bestaande bevolkingsgroepen in Hatert, waarbij o.m. in kaart wordt gebracht welke competenties er zijn, welke skills ontwikkeld moeten worden om op de bestaande arbeidsmarkt aan te sluiten, hoe scholen hierin een rol kunnen spelen, en welke bedrijven verleid kunnen worden hierop te reageren.

De wethouder heeft aangegeven bezig te zijn met een analyse van de arbeidsmarkt en samen met scholen en werkgevers in bijvoorbeeld de zorg en bouw aan nieuwe werkvormen te werken, de zogenaamde werkcorporaties. Hierbij staat centraal het in de toekomst voorkomen van een mismatch tussen arbeidsvraag- en aanbod.

In het verlengde hiervan geeft de commissie in overweging het werken aan werk en werkgelegenheid een meer structureel karakter te geven. In samenwerking met de gemeente, bedrijfsverenigingen en scholen en beroepsopleidingen kan Hatert Werkt bijdragen om genoemde match met de economische regio veilig te stellen. Het gaat er hierbij om na te gaan wat voor werkgelegenheid er is in Nijmegen, wie de (grote en MKB) werkgevers zijn, welke coalities gesloten kunnen worden, en vervolgens naar de wijk kunnen worden gebracht.

Tenslotte geeft de commissie in overweging bij het in kaart brengen van de resultaten niet alleen te focussen op de statistieken; het aan het werk helpen van 110 mensen, of het terugdringen van de werkloosheid in de wijk zegt weinig over de effectiviteit en efficiency van de ingezette maatregelen; er hoeft niet direct een causaal verband te zijn. Ook de uitstraling / het imago van het centrum kan beter. In dit verband wijst de commissie bijvoorbeeld op de Kansenflat in Dordrecht, dat als een “uithangbord” voor de vernieuwing in de Dordtse wijk Wielwijk fungeert.

Aanpak Jongerenoverlast

Over de omvang van de groep overlast veroorzakende jongeren verschillen de meningen. De commissie heeft hier tijdens de visitatiedag geen duidelijkheid over gekregen. Het meest

wordt gesproken over een "harde kern van zo'n 20 jongeren", waar omheen een schil zit met meer jongeren. Sommigen geven aan dat de groep goed in beeld is, anderen vinden van niet. Ondanks alle inzet en maatregelen nemen de problemen niet af. De overlast is in de ogen van de gemeente, corporaties en bewoners slecht voor de leefbaarheid in de wijk.

Er is in Hatert een veelheid aan projecten om de overlast tegen te gaan. Of er tussen deze projecten ook verbindingen tot stand komen is de commissie niet helemaal duidelijk geworden. Momenteel is niet helder wie van alle betrokken instanties daadwerkelijk de probleemeigenaar is in de wijk. Heldere beslislijnen, en een eenduidige richting waar het naar toe moet, ontbreken. Met andere woorden, wie is de "baas", wie hakt de knopen door. Tijdens de visitatiedag had de commissie de indruk dat jongeren de vrijheid voelen om alles ter discussie te stellen; bijvoorbeeld de aanwezigheid van veiligheidscamera's, terwijl ze zelf de overlast veroorzaken. Volgens de commissie is de gemeente als verantwoordelijke voor de openbare orde de primaire probleemeigenaar. Het sturend vermogen zou sterker moeten worden ingevuld. Uiteraard is het goed om te overleggen met de partners, maar de gemeente is de instantie met doorzettingsmacht in de wijk en richting moet geven aan het proces.

De problemen met het Sirocco project in Hatert zijn hier deels² op terug te voeren. In het Sirocco Toezicht Project Hatert zetten bewoners zich in voor de verbetering van de leefbaarheid en veiligheid in Hatert en de communicatie tussen buurtbewoners. De eindverantwoordelijke is de gemeente. Die heeft inschattingsfouten gemaakt en het project aan de voorkant niet goed op de rails gezet; er heeft onvoldoende screening van de deelnemers plaatsgevonden, en ook de begeleiding was onder de maat. Een adequaat antwoord op de incidenten die zich hebben voorgedaan is uitgebleven. De netwerken, of het sociaal kapitaal in de wijk, die dit hadden kunnen de-escaleren, functioneren op die momenten onvoldoende. Bij wat voor incident dan ook zouden deze netwerken het moeten oppakken. Ook op dit punt is een meer regisserende rol en het nemen van verantwoordelijkheid door de gemeente op zijn plaats. Dit laat uiteraard geheel onverlet, dat het gedrag van de desbetreffende jongeren ook door de commissie wordt afgekeurd, en dat zij zich niet achter deze kritische kanttekening kunnen verschuilen.

Zoals bovenstaand al aangegeven zijn de bewoners goed aangesloten op initiatieven en projecten die instanties in Hatert ondernemen. De sociale connectiviteit in de wijk is groot. Deze kracht kan verder worden uitgedaagd en uitgebouwd. Veel innovaties in de Vogelaaraanpak gaan over een nieuwe verhouding tussen bewoners en professionals. De commissie ziet in Hatert nog weinig bruggenbouwers vanuit de gemeenschap, die naar de jongeren verbindingen leggen. Wat er momenteel bijvoorbeeld richting de eenoudergezinnen gebeurt is niet duidelijk. Juist vanuit deze gezinnen met vaak een meervoudige problematiek is er een verhoogd risico op een nieuwe aanwas van overlastgevers. Dit vraagt om een analyse van dieper liggende oorzaken. Op het terrein van opvoedingsondersteuning is een lange termijn diepte-investering nodig. Een project met een doorlooptijd van enkele maanden is niet voldoende. Ook kan de oplossing niet alleen van de overheid / professionals komen, maar is het vaak effectiever om burgers met elkaar te verbinden. De commissie wijst in dit verband op het succesvolle Homestart, een opvoedingsondersteuningsprogramma dat is ontstaan uit een coalitie tussen bewoners en professionals, en dat ook in Hatert loopt. Bewoners die voor andere bewoners iets kunnen betekenen op het terrein van de opvoeding worden aan elkaar gekoppeld als coach en mentor. Een dergelijke nieuwe civiele structuur sluit meer aan bij de vraag die van onderop bestaat, en heeft mede daardoor een groter bereik dan de meer "traditionele" aanbodgerichte trajecten; met andere woorden, minder denken in termen van voorzieningen, maar meer in het verbinden van mensen met professionals en met elkaar. Dit geldt ook voor het contact met de jongeren. Door met een helder verhaal met hen aan tafel te gaan zitten wordt ruimte gegeven, maar kan ook

² Het aanvankelijk succesvolle project is medio 2010 uit het spoor gelopen. Het gaat hierbij om complexe materie waar meerdere factoren een rol spelen. De commissie concentreert zich op de rol van de gemeente.

wederkerigheid worden gecreëerd. Dit komt niet vanzelf tot stand, het moet wel georganiseerd worden. Op dit punt kan de Nijmeegse wijkenaanpak creatiever.

Samenstelling van de woningvoorraad

Volgens gemeente en corporaties zorgen de economische crisis, de concurrentie op de (regionale) woningmarkt en het stigma van Hatert als "Vogelaarwijk" tot een moeizame verkoop van nieuwbouwappartementen. Ook de wat oudere (huur)flats zonder lift staan bij verkoop soms erg lang leeg. Maatregelen als prijsverlagingen, tussenvormen koop-huur, terugkoopregelingen en omzetting van koop naar huur zijn inmiddels doorgevoerd. Nieuwbouw-koop staat momenteel in de wacht. Genoemde partijen vragen zich af of de ingezette koers aan heroverweging toe is, of dat het een kwestie van afwachten is totdat de economie en de woningmarkt zich herstellen; "de mogelijkheden om de situatie te beïnvloeden zijn min of meer uitgeput". De gesprekspartners tijdens de visitatiedag refereerden aan een marktonderzoek, waarbij de uitkomst was dat Hatert feitelijk weinig kans van slagen heeft; "mensen van binnen de wijk hebben geen geld, en mensen van buiten de wijk willen niet". Daarnaast zou de wijk een eigen identiteit ontberen.

Op de eerste plaats is er volgens de commissie behoefte aan een grondige analyse op de woningmarkt. Op vragen als hoe presteert Hatert op de koop- en huurwoningenmarkt (de verkoop van vrijkomende eengezinswoningen in de bestaande voorraad verloopt i.t.t. de nieuwbouwappartementen nog wel goed), waarom hebben bewoners voor Hatert gekozen, wat is voor bewoners van belang (imago, kwaliteit, prijs, locatie?), wat zijn de demografische ontwikkelingen, hoe ziet de in- en uitstroom eruit, wat is de mutatiegraad, voor wie bouw je, lijkt nog geen afdoende antwoord te zijn geformuleerd.

De commissie heeft tijdens de visitatiedag een andere indruk van Hatert gekregen dan in het marktonderzoek naar voren kwam. Naar aanleiding van de vraag aan bewoners waarom zij in Hatert wonen, ontstaat een beeld van meer vitaliteit, hoop en kleur. Het is geen wijk met alleen problemen en negativiteit, zoals nu, mede door het stempel "Vogelaarwijk", volgens enkele aanwezigen de heersende norm is. Bewoners noemen de sociale connectiviteit tussen bewoners (het dorpse karakter en de bescheidenheid van mensen), de groene omgeving, en de week- en jaarmarkt in de wijk als belangrijke kwaliteiten. Ook hebben veel bewoners van Hatert hun "roots" in de wijk; Hatert heeft met andere woorden historie.

Door bij de analyse ook deze aspecten te betrekken – begrijpen dus waar de kracht van de wijk in gelegen is – ontstaat een ander perspectief voor de woningmarkt in Hatert; meer focus op de kansen en kwaliteiten van de wijk. De commissie geeft in overweging hierbij het hele maatschappelijk middenveld in de wijk te betrekken, en te organiseren dat hun activiteiten in het teken komen te staan van de marketing campaign, die mede op basis van deze kansen en kwaliteiten wordt uitgedragen. Behalve voor de gemeentelijke instanties en de corporaties geldt dit bijvoorbeeld ook voor de in de wijk aanwezige scholen. Elke activiteit zou moeten aanhaken bij het thema / een bindende strategie, waarbij het na te streven imago wordt bevestigd.

Organisatie van het sociale netwerk

De nieuwe structuren voor zorgverlening, die op wijkniveau zijn georganiseerd, bestaan nog naast de oude; feitelijk is sprake van een dubbele structuur. Dat levert verwarring op en het belemmert een voldoende snelle en integrale zorg. De vraag aan de commissie is hoe het streefbeeld van korte lijnen, vermindering bureaucratie en duidelijke loketten kan worden bereikt.

De aanwezigheid van een Ondersteuningsteam Hatert, de oprichting van een wijkteam en de komst van het Centrum voor Jeugd en Gezin gaat in de optiek van gemeente op dit moment ten koste van de efficiëntie; er gebeurt veel dubbel werk. Bij een aantal "casussen" in de wijk

is er sprake van overlap in de aanpak, omdat de oude en nieuwe structuur naast elkaar bestaan.

Het wijkteam in Hatert maakt deel uit van het traject "Hatert thuis", dat wordt gefinancierd door de drie woningcorporaties Talis, Portaal en WoonGenoot. Op het moment dat dergelijke middelen onder druk zouden komen te staan is er behalve het vraagstuk van efficiëntie ook een directe financiële noodzaak om het beter te organiseren.

Daar waar in het verleden hulpverlenende instanties allemaal met hun eigen organisatie binnen een hulpbehoevend gezin actief waren, ontstaat nu binnen het wijkteam de opdracht voor één persoon uit dit team om naar een gezin te gaan; meer coördinerend vermogen. Deze persoon is het centrale aanspreekpunt voor het desbetreffende gezin en alle relevante instellingen.

De commissie vindt deze nieuwe situatie productief. Het wijkteam, en de inzet van gezinscoaches zijn methodes waarbij iedereen het over eens is om hiermee door te gaan. Niemand zal meer terug willen naar een situatie waarbij meer dan tien instellingen bij een gezin over de vloer komen, die deelacties doen, maar van elkaar niet weten wat er gebeurt. Het is zaak deze eerste winst nu vast te houden. Deze structuur ligt nu bovenop de oude structuur en het is nu het moment om hierin keuzes te maken. Op het terrein van inhoud, organisatievorm (is dat bijvoorbeeld een nieuw team?), competenties van professionals, en financiering moeten knopen worden doorgesneden, zodat er een reguliere structuur ontstaat. Vragen als wie gaat wat betalen, welke partijen zullen naar voren moeten treden, en welke partijen zullen een stap terug moeten doen (hoe pijnlijk ook), moeten hiervoor beantwoord worden.

De commissie heeft daar geen eenduidig, of vast model voorhanden. Wel zal de gemeente in deze zoektocht naar een effectieve organisatie, en het tempo waarin dit gebeurt, leidend moeten zijn en doorzettingsmacht moeten tonen. De gemeente is voor veel betrokken partijen verantwoordelijk voor de financiering, maar is ook in staat andere partijen - bijvoorbeeld het Zorgkantoor -, die innovatie en een effectievere organisatievorm kunnen stimuleren, erbij te betrekken. Van de verantwoordelijke wethouder vereist dit doorzettingsmacht en bindend vermogen.

De commissie heeft op dit punt, gelet op de kwaliteiten die uit de manier van werken tot nu toe blijken, hoge verwachtingen van Nijmegen. Op het fysieke terrein is al veel op orde; ook op sociaal-economisch terrein zouden de resultaten van dit proces over 2 - 3 jaar in Hatert terug moeten zijn te zien.

De visitatiecommissie wijkenaanpak, 4 november 2010

J. van der Lans, voorzitter

M. Cramers, secretaris